

Študentsko gibanje 1968-1972 (Odgovor in popravek, naslovljen na TV Slovenija 2)*

VOJAN RUS

Na TV Slovenija 2 je bila dne 2. februarja 1996 ob 21.45 oddaja Povečava: Študentsko gibanje 1968-1972.

V tej dolgi oddaji je bilo tedanje študentsko gibanje prikazano zelo enostransko, delno celo žaljivo, kot samo nekakšna študentska mladostna zabava (happening) in podobno.

Takšne enostranske ocene zelo škodujejo današnjemu razvoju demokracije v Sloveniji in njenemu ugledu v svetu v trenutku, ko je njen mednarodni položaj sorazmerno slab.

V vsej oddaji ni bilo niti ene točne ocene velikega deleža nekdanjega študentskega gibanja v tedanjem vzponu slovenske demokracije. Takrat je bilo to naše gibanje bolj kvalitetno in učinkovito, kot velika večina študentskih gibanj po svetu.

Slovensko študentsko gibanje je bilo skupaj z aktivnimi neodvisnimi poslanci v parlamentu najmočnejša gonilna sila velikega vala slovenske demokracije v letih 1968-1972.

V oddaji je bilo prikazano, kot da je bil božanski vodilni duh gibanja intelektualc, katerega stališča so bila nasprotna duhovnemu in političnemu poletu vsega demokratičnega gibanja. V dolgi oddaji niti z besedo niso bili omenjeni zelo aktivni neodvisni poslanci v skupščini, ki so najtesneje sodelovali s tedanjim študentskim gibanjem in mu najbolj pomagali. Nikjer drugje v svetu, samo v Sloveniji je uspelo študentskemu gibanju izboriti dva poslanca v glavnem, republiškem zboru skupščine. Za poslanca so študenti kandidirali Toneta Remca in mene. Tone Remc, ki v oddaji sploh ni bil omenjen, je med vsemi študenti največ prispeval h kvaliteti študentskega gibanja, k povezavi pohodov študentskega gibanja znotraj in zunaj institucij.

Sebe sem in bom moral še omeniti, kajti zakon zahteva, da predlagatelj popravka dokaže, da je prizadet njegov interes. Moj moralni in humani interes je bil v tej oddaji grobo prizadet. Oddaja je popolnoma zatajila moje zelo intenzivno, tvegano, uspešno ter brezplačno sodelovanje s tem gibanjem, za to sodelovanje pa so mi bile naložene težke petindvajsetletne uradne sankcije.

Skupaj z Remcem in drugimi iskrenimi študentskimi aktivisti smo dosegli, kar ni uspelo študentom v nobeni drugi deželi sveta: niti na Zapadu niti na Vzhodu, pa tudi v nobeni drugi republiki nekdanje Jugoslavije.

Parlament je bil tedaj in vse do leta 1990 povsod v Vzhodni Evropi in v bivši Jugoslaviji samo orodje partije. Mi pa smo tedaj slovenski parlament spremenili v resnično glasilo in voljo ljudstva. Izražal je resnične interese gospodarstva in kulture, delavstva, kmetov in izobražencev.

Vnesli smo živo in temeljito razpravo, pravi pluralizem v povsem okostenele oblike partije in Socialistične zveze. Tudi to ni uspelo nikjer drugje, v nobeni "socialistični" deželi v svetu in v nobeni jugoslovanski republiki.

* Ta popravek so organi TV Slovenije zavrnili.

Veliki slovenski demokratični val na prelomu 60-tih in 70-tih let je bil zelo spodbuden del vsestranskega hitrega razvoja Slovenije. Povsod je podpiral samostojno ustvarjalno pobudo sposobnih: v gospodarstvu, znanosti in umetnosti.

Spodbuden spomin na to močno in moralno čisto demokratično in študentsko gibanje bi moral gojiti vsak dobronameren Slovenec.

Sodobno nekvalitetno slovensko politiko lahko najuspešnejše najbolj zdravi plodno izkustvo nekdanjih demokratičnih poslancev in študentov. Čeprav maloštevilni, so s svojo predanostjo napredku, z moralno čistostjo in spretnostjo v nekaj letih prepodrodili tedanjo okostenelo slovensko politiko. Tudi danes je to edina mogoča pot prenove slovenske politike, ki jo zahteva večina Slovencev.

Vendar se temu preporodu slabo piše, kajti vsepovsod spomin na demokratično gibanje prekrivajo črne sence. Te neresnice pa tudi močno škodujejo že tako nikakor rožnatemu položaju Slovenije v Evropi. Nekateri sosednji politiki poskušajo z lažjo spraviti Slovenijo na kolena. Pravijo, da so slovenske pravice, ki so jasno zapisane v mednarodnih pogodbah, neveljavne, češ da je takrat vladal v Sloveniji in Jugoslaviji slab režim. To laž lahko razbije samo zgodovinska resnica, da je bila Slovenija s svojo uspešnostjo in tedanjo demokracijo v vrhu jugoslovanskega antistalinizma. Ta močni protistalinistični obrambni zid pa je varoval pred Stalinom vso Evropo, ves Zahod, vse njegove najvažnejše svetovne poti skozi Sredozemlje, vključno z Italijo.

Na to moramo spomniti ves svet, če bi kdo danes poskušal ponižati Slovenijo.

Ker slovenski mediji dosledno zavračajo vse moje popravke debelih neresnic, moram v sedanjem boju svojo pravico na odgovor zakonsko utemeljiti s še nekaterimi dejstvi o prizadetosti mojega dostojanstva.

V 70-tih letih so vsi udeleženci demokratičnega gibanja vedeli, da sem ob več-tisočglavi študentski zasedbi Aškerčeve ceste in ob njihovem demonstrativnem pohodu v mesto jaz osebno preprečil nevarne spopade med množico študentov in policijo (milico). Taki spopadi bi tedaj - poleg prelivanja krvi - tudi uničili celo demokratično gibanje, ker bi desnici dali izgovor za uvedbo čvrste roke. V nasprotju s to resnico pa si je v TV oddaji nekdanji mladec in danes dobrostoječi politik kar prisvojil zaslugo za preprečitev spopadov. Moje delovanje v teh dogodkih, ki ga je neposredno videl, pa je povsem zatajil.

Zgodovinska resnica je naslednja.

Nekega pomladnega dne sem v centru Ljubljane slišal, da je na Aškerčevi več tisoč študentov. Hitro sem krenil pred Filozofsko fakulteto z izdelanim načrtom, kako bom v skladu z moralno obvezo študentskega poslanca ohranil čast demokratičnega in študentskega gibanja in obenem preprečil škodljive spopade.

Na stopnicah pred fakulteto sem takoj opazil, da organizatorji in prisotni v zadregi ne vedo, kako voditi stvar dalje. Zato sem prevzel mikrofon in prepričal tisoče študentov, da smo že uveljavili svojo samostojno voljo, ker smo ostali na ulici dalj, kot je bilo dovoljeno, in da zato lahko mirno zapustimo Aškerčevo cesto. S tem sem dosegel, da so študenti takoj začeli mirno in množično odhajati.

Tako sta že bila uresničena oba moja namena: javno je bila uveljavljena samostojna volja študentov, obenem pa ni več pretila velika nevarnost množičnega spopada študentov z milico. Milica je prvič v 25 letih po vojni čakala v kordonu, opremljena za boj z demonstranti na vzhodnem delu Aškerčeve. Nekateri hujskači pa so na Aškerčevi skušali ogreti množico za spopad, češ "streljajmo na milico".

Komaj je množica na moj poziv začela zapuščati Aškerčevo, je že nastala nova nevarnost spopadov v centru Ljubljane. Na čelo odhajajočih so se postavili agitatorji s podžiganji, da naj krenejo na skupščino ali na televizijo. Zagreti tisoči so se zelo hitro, skoraj v teku pognali po nekdanji Titovi k centru in skupščini.

Sam sem se že v začetku vključil prvo vrsto zagnane hiteče povorke, kjer sem imel dober pregled nad dogajanjem in obenem že nov načrt, kako preprečiti spopad. Ko so zagnani tisoči prihiteli do Nunske cerkve, je ostal le majhen razmak do drugega za spopad opremljenega kordona milice na križišču pred Kazino. Takoj sem sprevidel, da nihče od vodečih študentskih organizatorjev ni več sposoben hladnokrvno obvladovati in usmerjati kolone v zagonu in preprečiti nevarnost novega spopada. Zato sem skočil pred prve vrste in začel na vso moč kričati na glavne vodnike, da neodgovorno žrtvujejo študente.

Šele ko je ta moja ostra intervencija močno šokirala, omajala in zaustavila organizatorje v prvih vrstah, je med njimi padlo povelje, naj sedejo na tla. Na čelu so posedli, množica se je zaustavila in glavnina se je počasi razlezla v širino v smeri proti trgu in Zvezdi. Brez moje intervencije bi se drveča velika množica prav gotovo z vso silo zalezla v oboroženi kordon milice pred Kazino in oster spopad bi bil neizbežen.

Nekako minuto po zaustavitvi se je že povsem umirjena množica študentov počasi pomaknila do kordona na križišču pred Kazino. Ko se je kolona zaustavila smo nekako meter ali še manj pred miličniškim kordonom, sem stopil mednjo in komandanta kordona ter ga prepričeval, naj ne posreduje s silo.

Šele čez dalj časa, ko je množica že mirno odšla pred skupščino, se nam je iz oddaljenega ozadja približal na televiziji obogotvorjeni intelektuallec. Temu in še komu se ni prav nič mudilo reševati študentskih glav pred gumijevkami.

Vse moje delovanje je politik na televiziji skrbno zamolčal, čeprav sva bila ves čas od fakultete do skupščine v najbolj neposredni bližini. Vendar so vse seveda videli tudi številni študenti in znanci, ki so mi čestitali. Demokratični in zelo samostojno misleči predsednik republiškega zbora Miran Goslar se mi je kasneje v skupščini uradno zahvalil, ker sem preprečil spopad.

Ko je študentsko gibanje pokazalo na Aškerčevi svojo moč in ko smo obenem preprečili spopade, smo dosegli višjo kvaliteto kot kjer koli v svetu.

V Vzhodni Evropi, pa tudi v razvitih zahodnih deželah in v drugih republikah nekdanje Jugoslavije so bila študentska gibanja nasilno razbita. Zato so usahnila ali delno prešla na povsem zgrešeni teror. S tem pa so nehote olajšala krepitev desnice in slabitev demokracije.

Samo v Sloveniji smo uspeli v najbolj kritičnem trenutku preprečiti politično katastrofo in ohraniti družbenemu napredku, demokratičnemu in študentskemu gibanju odprto, prosto pot razvoja.

Kako je bilo s tem kasneje, pa je že druga, posebna in obširna zgodba, za katero tu ni časa.

Če bi bile velike pomanjkljivosti televizijske oddaje o študentskem gibanju v letih 1968-1972 izjema v slovenskih medijih, bi morda tega odgovora niti ne pisal. Ker pa glavne pionirje slovenske demokracije že desetletja prekrivajo z visokimi kupi najdebelejših neresnic, je bil ta odgovor skrajno nujen.

Vsem Slovenkam in Slovencem in vsem ostalim pa v imenu teh pionirjev demokracije želim še boljše čase!